

САҢА ОЛОХ

Чурапчы улуунун хаһыата

ХАҢҢАТ 1931 СЫЛ АЛТЫННЫҢ 15 КҮНҮТТЭН ТАХСАР

"Ыһы-2003"

САҢАЛЫ СЫҤАНЫНАН, ТЭРИЛЛИНЭН

Рыноктаах, элбэх реформалардаах Россияда Саха сирэ бири туруктаах республиканан биллэр. Оннообор тыа сиригэр дьон кэм дьарыктаах, үлэстээх. Ону дилиннэтигэр, хайыскатын чуолкайдааһынга СР Президентэ В.А.Штыров тыа сирин социальнай-экономическай өттүнэн сайыннарыга туһуламмыт 5 сыллаах Программат сүрүн олугунан буолуо. Ити эрэри Программа олоххо киириэ өскөтө ол сүрүн туһаайылара үбүлээһининэн мөксүлүннөр түбэлтэтигэр. Бу туһунан дьон араас таһымнаах дьүүлээһиннэргэ эттилэр.

— СР Президентин Программаттын сүннүнэн 2003–2007 сс. улуус социальнай-экономическай сайдыытын Программаттын бу муус устар 17 күнүгэр буолбут Улуус Мунньабын сессията бигэргэттэ. Ол эрэри ити ылыммыт Программат билигин да сиикэй. Тоҕо диэтэххэ, үбүлэн бигэргэниитэ суох. Онон сорох чуолкайдааһыннары ирдиир. Холобур, чопчу тыа хаһаайыстыбатыгар эттэххэ, сүөһү иттигэр, сир, тутуу курдуктарга. Маныаха үбүлээһинигэр билиги улуус, бу кэлин ытыллыбыт быыбардарга аралдьыйан, улахан хойутааһыны таһаардыбыт. Бу кэмгэ ыаллы Мэҥэ-Хаҥалас, Амма курдук киин бөлөх улуустар аныыһан тутууга, атын да сорох салааларга үбүлээһини көмүскэтиллэр. Оттон билиги докумуоннары бу күнүгэр саҥа киллэрдилэр, — диэтэ улуустаабы тыа хаһаайыстыбатын управлениетын начальнига И.И.ФИЛИПОВ сирин оҕорооччулар ыһы иннинээһи субс мунньахтарын аһар кириим тыллар.

Сир үлэтигэр, ыһы сороктарыгар итинэн сизмэ бурдук туругар барыта үс информация истилиннэ. Олору холбоон кылгастык билиһиннэрдэххэ, тыа хаһаайыстыбатыгар сир кытта үлэ, киинтэн үүнүү ыһы — бастакы учараттаах сорок. Бу салаага, табан дьаһаннаах, государство мөксүлээн сөл. Оттон улууска сир, бааһыны, ходоһаны кытта үлэбит балаһыанньата хайдаһыт? Бөрүкүтэ суох. Элбэктэ этилиннэ. Аһыах сыһылараны аһынаах, холобур, былырын 8545 гектар бааһына сирдээһиниттэн 4296 гектарын туһаныбыт, аһынык эттэххэ, 4248 гектара таах хаалла. Баар бааһына аһара (!). Быйыл итинтэн 5390 гектарын туһанар курдук булан ыһылына. Ол иһиттэн 3090 гектар бааһына ыһыллыахтаах, 2300 гектара паарданаахтаах. Туһугар кизиттэһиннээх. Ону олукхо киллэрэргэ, салгы сайдарга туру оҕоробут? Ыһытык итинник турда.

Оттон кэргэтинин, сайды элбэх суолтан турар. Бастатан, кэм ирдэбиллэн, бурдугунан, хортуппуйунан, оҕуруот аһынан дьарыгыгар биридииллэн дьобус хаһаайыстыбалар кооперациялаһан үлэлииллэригэр хайыска бэриллибитэ. Ити сыалтан улууска "Сир" кооператив тэриллилэн баран үлэстэбэтэ. Онук да буоллар, кооперациялаһы соруа бэбис-кэттэн уһуллубат. Сирүлэтигэр хаһаайыстыбалары түмэр ханнык эмэ тэриллии баара ирдэнэр. Акционированиенан эбэтэр обществоларга түмсөн. Оччотугар аһа үбүлээһин кииннэнэр итиннэ, кылаабынайа, государственан мөксүлүннэр.

Иккиннэн, сир, бааһыны бэрээдэктир наада. Туһаныга, чөлүгэр туһунига. Билиннэтигэ 1200 гектар бааһына тостон туһатан тахсыбыта биллэр. Итинтэн 500 гектарын анал комиссия керен, 250 гектарын чөлүгэр түһэрэргэ, оҕорорго көнүлүбүтэ санаты-

лына. Эмиэ манна сыһыаран, кураан сыллар балаһалара кэлэринэн даһаны, сүөһү аһылыга буолар культуралары ыһыны кэргэтигэ сүбэлээнэ, сорок да онук турда. Бири сүрүн санааны тыл эппиттэр бэйэлэрэ эмиэ аһынылар. "Күрүө тутулунааһына эрэ бурдук ыһыллар. Күрүөнү онностор хайаан да наада", — дикт. Кыралаан да буоллар, сыл аһын бааһына күрүөтэ тутуллар, өрөмүөнүнэр. Холобур, былырын улуус үрдүнэн 60 км күрүө тутулуубута, быйыл бири оҕо булаан бэрилиннэ. Сүөһү, сыгы тэпсилгэнэ буолбут бааһыналартан ороскутурбут, илии соттубут хаһаайыстыба элбэх. Орду Хатылы, Болтоҕо бааһыналара холбурдана. Аһардас Хатылыга икки хаһаайыстыба холбоон быйыл 6 км күрүөнү тутарыгар соруудаһанна.

Үсүнүнэн, үрдүк үүнүү ыһы мөксүтэ — агрономическай дьаһаллары ыһыты, болдубор толоруу. Бу үгүс өрүттээх. Сизмэ бурдуктан саҥалаан араас агрономическай дьаһалларга тийэ. Быйыл сизмэ бурдук тийбэтэ элбэх кэпсэтигэр туран кэллэ. Бу мунньаха да онук буолла. Барыта 330 тонна сизмэ бурдук анализтаммыт. Тахсыта кыһаана суох. Күлүгү өтүгэр 140 тонната бастакы, 150 тонната сааскы иккис ыраастаһыны барбыт. Бу күнүгэр сизмэ бурдук таһан аһалыла турар. Үксэ некондиционнай. Хайдах да иккис ыраастаһыны барыахтаах. Аны сорууттан "Гран" дикт эбис соро кэллэ. Ол билиги усулбууабытыгар сиппэт кутталлаах.

Итин сөргэ сирин оҕорооччулар тыа хаһаайыстыбатын управлениетыгар сыһыаннаан уматыгы, кэлэр үбүлээһини сүрүнүгүгэ, оттон бурдука саҥа тэриллибит хаһаайыстыбаларга, кооперативтарга көмө оҕорорго туруорустулар. Оттон эрдэттэн идэтибит хаһаайыстыбалар күһүн бурдугу собогуоскалааһынга государственнай мөксүлээһин баар буоларын ирдэтиллэр. Бурдук үүннэбинэ, аны кыһан батарылыбат кыһалбата сыл аһын, оннообор кураан да сылга эмиэ тириирин аһынылар. Бурдук, хортуппуй, оҕуруот аһын туттарылар сыаларын да түмүбүтүлэр. Намыһабын ыйдылар. Итинтэн да сизмэтэрэн буолуоҕа.

— Аһардас бурдугунан, хортуппуйунан барар кэрэгэй буолсу. Онон даһаны үксүбүт сүөһүлээх, тутуунан эмиэ дьарыгырабыт. Уматыгы, сизмэ бурдугу бүгүн абаансанан ылан баран, күһүн үтүнэн, бордукусууанан ааһар сөл этэ. Табыллар, — дикт бири санааны эттиллэр, туруорустулар даһаны.

Кооперациялаһы, акционирование болпуруостарыгар кизиттик тохтоотулар. Өскөтө акционердар холбоһуктарын тэрийэр түбэлтэ акция сүрүн контуруолунай пакета улууска государство сөбөтөх бэрээдэбилитигэр (тэрилтэтигэр), ол эбэтэр улуустаабы тыа хаһаайыстыбатын управлениетыгар хаалыахтааһы бары сөбүлэстиллэр. Аһын куорат тэрилтэтигэр эгин буолбаах. Оттон акционернай обществога ким кыахтаах акция аһылаһан кириэрэ көнүл буолуохтааҕа этилиннэ.

Дьэ, итинник сирин оҕорооччулар субс мунньахтара бэрт ыраабы эһсэн, чугаһы торумнаан кизит кэпсэтинин таһаарда, ону тэгэ сир, бааһыны кытта үлэбэ бу ыһан кэлбит ыһы бэлэмтэн саҥалаан аһыс саҥалы сыһыаннаан, тэрээһининэн үлэлииргэ сороктары туруорда.

С.СМИРНИКОВА.

ЭБЭРДЭЛИИБИТ!

Чурапчытаабы ар дьон народнай хорун коллективин, салайааччытын Екатерина Маркина Лыткинаны муус устар ый 13–14 күнүгүгэр Калуга куоракка Ыһылыбыт бүтүн Россиятаабы «Покоев мужское братство» дикт ар дьон хордуларын уонна аһылыбытын фестиваль-конкурсулар ситиһилиэхтик кыттан кэлбикитиник, «За участие в фестивале» дипломунан, Калуга куорат губернатора А.Д.Астамонов, «Единая Россия» партия анал билистэринэн наһараадалаһыкытынэн «Чурапчы улууһа (оройуонна)» муниципальнай тэриллиити аһыттан итиник, истинник аһардэлиибит!

Эһизэ кэргэн-кэбдик доруобуйаны, дьоллоох-соруулаах олук, бар дьоннугун үгүс-элбэх ситиһилиэргитинэн үрдэ-каһа сэлдэргэтигэр баһарыт.

Муниципальной тэриллиити баһылыга И.Н.АММОСОВ.

ҮП-ХАРЧЫ КӨРҮЛҮННЭР!..

(Культура үлэһиттэрин семинар-субс мунньахтара)

Аһыт нэдиэлэбэ улуус дьаһалтатын дикт активной саалатыгар "Ыһыах — үлэстээх үгэспит" дикт темага улуус культуратын үлэһиттэрин семинар-субс мунньахтара буолан ааста. Мунньаха СР Культурага уонна духуобунай сайдыыга министерствотыттан О.М.Харайбатова, Т.Н.Протасова, культура үлэһиттэрин профсоюзун республикатаабы комитетин председателэ Д.И.Николаев кыттыны ыһыллар. Мунньабы улууспут баһылыга И.Н.Аммосов аста.

— Культура үлэһиттэрэ улуус духуобунай сайдыытыгар улахан эппэти-нэстээхтэр. Ол иннинтэн чопчу сыал-сорок туруорунан, хас биридиит үлэһиттэр-хамнаскытыгар болжомтолоохтук сыһыаннаһахтааххыт. Быйыл улууспутугар бүтүн республикатаабы Д.П.Коркин үбүлүүгүгэр аһаллаах ыһыах буолла-ры турар. Бу ыһыах үрдүк таһымнаахтык, тэрээһин-нээхтик ыһылларын туһугар бары биригэ ыһан үлэһиттээххит, — диэтэ киин.

Күн маһнайгы аһарыгар сахалар бары ыһык-тыыр-убаастыыр, өбүгэ саһаттан илдэ кэлбит бырааһынныкыт — ыһыах туһунан кэпсэти буолла. СР Культурага уонна духуобунай сайдыыга министерствотын Духуобунааска департаментин эппэтигэр үлэһитэ Ольга Михайловна Харайбатова "Ыһыах — үлэстээх үгэспит" дикт темага тыл эттэ, бэриллибит болпуруостарга хоруудаста. Ыһыабы ыһыты тэрээһин болпуруостарыгар Т.Н.Протасова иһитиннэри оҕор-

до. Салгыы культура управлениетын начальнига Д.Д.Попов улуус культуратын үлэһиттэрин инники сс, уктарын билиһин-нэрдэ.

— Начальнигынан аһанан үлэстээбитим икки ый буолла. Бу кэм устата нэһиликтэри кэрийдим, уолсай балаһыанньаны кытта билистим. Улууска культура эйгэтин хартыыната эриэ-дахси эбит дикт бэлиэтээн эттэби баһарыллар, — диэтэ Дмитрий Дмитриевич. — Ол курдук, Хоптоҕо, Чакыр, Болтоҕо нэһиликтэрин кулууптара сөптөөхтүк аттарынан, таһаарылаахтык үлэли-хамсы олголлор.

Бэйэни салайыныга кириинэн сибээстээн үлэһиттэр-хамнаскытыгар инники сороктары туруоруннубут. Нэһиликтэр чулуу дьоннорун үйэтигэр, кэрэ-бэлиэ күнэри бэлиэтээһингэ, ыһык сирдэринэн туристическай маршруттары тэрийиһэ үлэһиттэр былааннааххыт.

Эбизт кэһэ культуру управлениетын информационнай-методическай киинин директора Г.Г.Макарова социальнай-экономическай сайдыы усулбууабытыгар культура тарилтэлэрин ыһар үлэһитин хамыһытын, улуустаабы киин библиотечнай ситим директора В.А.Платонова библиотечнай үлэ тустарынан иһитиннэриилэри оҕордулар. Чурапчытаабы А.П.Гоголев аһынан оҕо музыкальнай оскуолатын директора Ю.С.Толстоухов, Дирингээбэ ОМО директор Ф.И.Попова үлэһитин сырдаттылар. Ону сөргэ А.А.Сивцев киинэ отделын, А.Д.Дьячковская

улуустаабы история уонна этнография музейын үлэһитин билиһиннэрдилэр.

Культура үлэһиттэрэ, түгэһинэн туһанан, Д.И.Николаевтан профсоюз өгөлөрүн туһунан интэриэһиргиир болпуруостарын ыйыталастылар, мунньах сүннүкэн бэйэлэрин этиилэрин киллэрдилэр. Дирингээбэ ОМО учуутала П.П.Федоров — Сомоҕо улахан тэрээһиннээх мунньах буолан аһы-тын бэлиэтээтэ: "Ыһыахха аһардас культуру үлэһиттэрин илиилэрин аһары кэһэспэккэ, бүтүн нэһиликтэһинэн тула түһэн, түөлбөлөрүнэн үлэни тэрийиэххэбит", — дикт ыһыгарда, Н.М.Заболоцкая: "Ыһыах тэрээһинигэр үп-харчы көрүлүннэрин, күнэри-түннэри үлэстэн үрдүк таһымнаах ыһыабы ыһыахпыт этэ", — дикт санаатын тиртэ.

Түмүккэ мунньаха көрүлүбүт болпуруостарга, этиилэргэ олобуран уураах ыһы-ланна. Уурааах нэһиликтэргэ нэһиликтэ духуобунай сайдыытыгар үлэлиир сүбэлэри тэрийэргэ, музейга билигин кэмгэ сөл түбэһэр экспозицияны оҕорорго, ыһыаха улахан болжомтону уураага, А.П.Гоголев аһынан оҕо музыкальнай оскуолатын аварийнай туруктааһынан сибээстээн 2003 — 2004 сс. үрэх дьыллар аһын дьэбэ көһөрөргө, саҥа оскуола тутуугун саҥалы-ырга, библиотечнай тарил саһардарга, киһигэ фондаттар хаһарга дикт сороктар киридилэр.

Галина ГОВОРОВА.

Чурапчытаабы территориальной быыбардыр комиссия

706 №-ДЭЭХ ХОПТОҕОТООБУ БЫЫБАРДЫЫР УЧАСТАК

КОМИССИЯТЫГАР УЛАРЫТЫНЫ КИЛЛЭРИИ ТУҤУНАН

706 №-дээх Хоптоҕотообу быыбардыр участва секретара Карлова Татьяна Ивановна доруобуйатын туругунан тохтуурун туһунан сайабыланыытыгар олобуран комиссия састаабыттан таһаарга, киин онугар комиссия секретарынан Посельская Диана Васильевна — 1971 сыллаах төрөбү, үрдүк үөрэхтээһин, Дирингээбэ детсад методикын аһырга.

Комиссия председателэ В. МОИНАСТЫРЕВ.

Акулина **НОГОВИЦЫНА,**

